

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

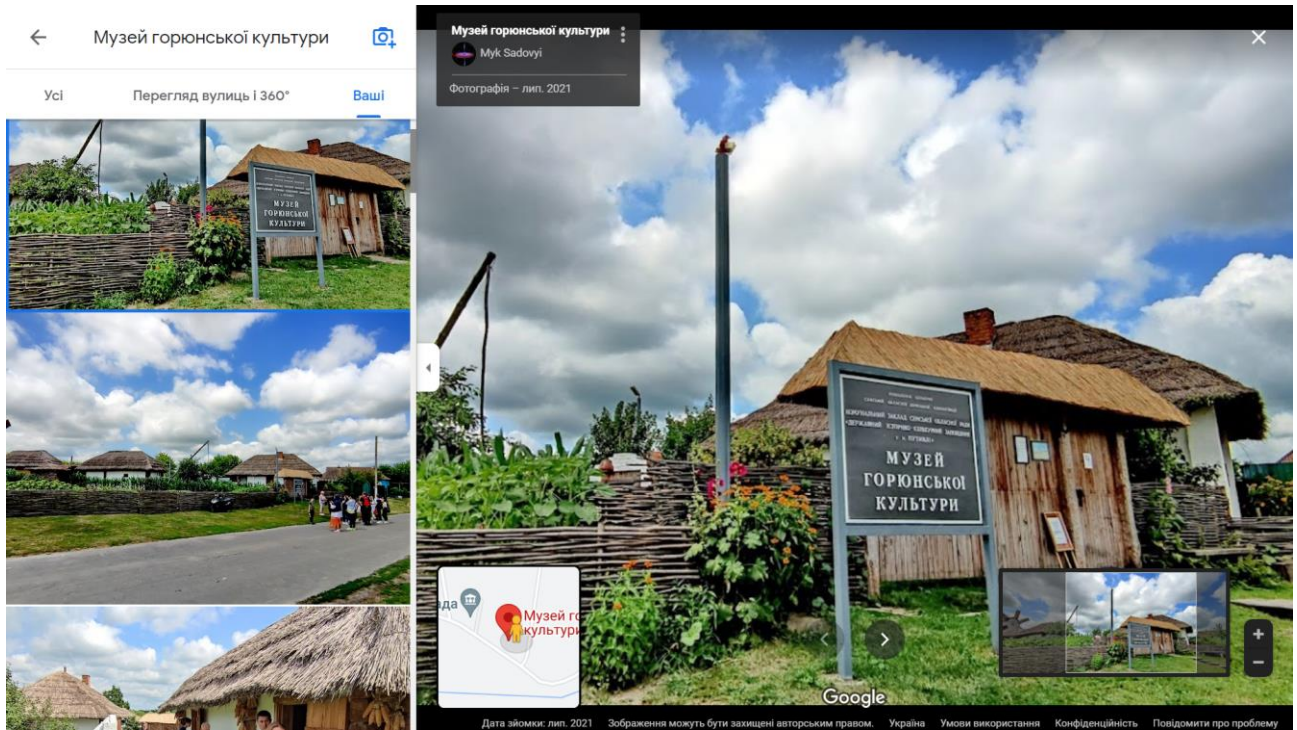
СІЛЬСЬКИЙ ЗЕЛЕНИЙ ТУРИЗМ

Навчальний посібник

(КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЙ)

Частина 1

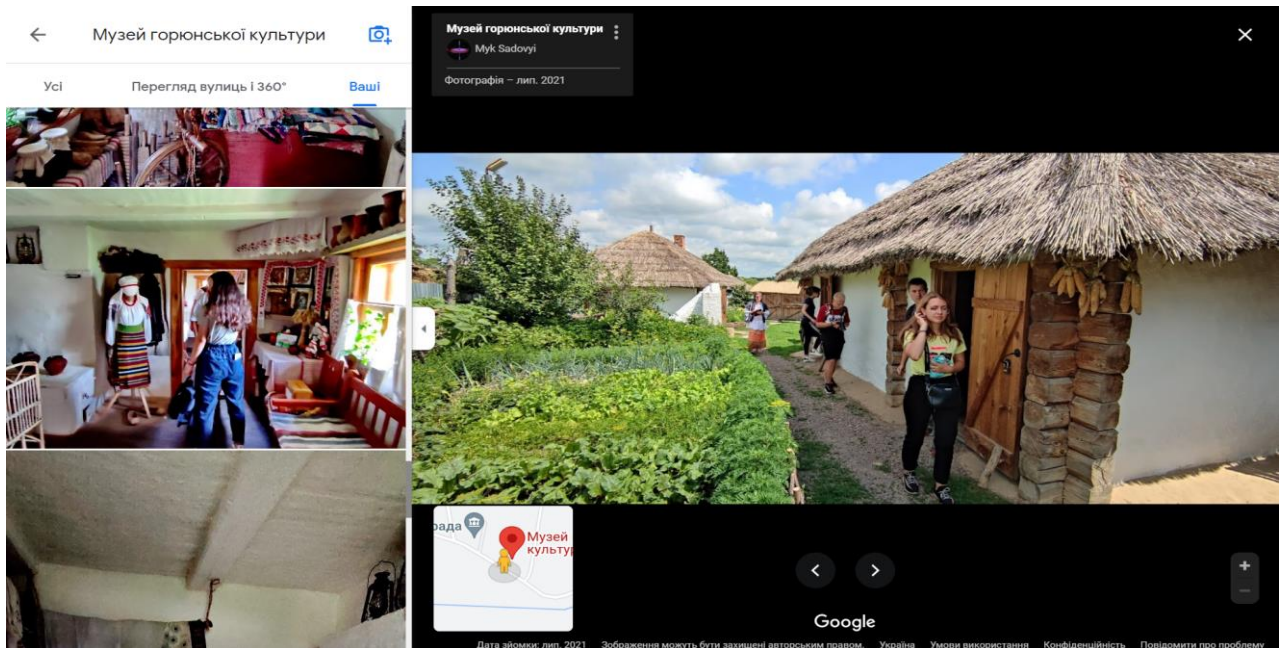
Суми
2022

https://www.google.com.ua/maps/place/Музей+горюньської+культури/@51.3747686,34.129821,-10a,44.7y/data=!3m8!1e2!3m6!1sAF1QipP-IONEfMSCXUiHfi_L7qxDies3tlexs7Y0CA7V!2e10!3e12!6shhttps:%2F%2Ffh5.googleusercontent.com%2Fp%2F%2F%2FAF1QipP-IONEfMSCXUiHfi_L7qxDies3tlexs7Y0CA7V=w222-h100-k-no!7i2643!8i1189!4m15!1m7!3m6!1s0x41290220fc73a461:0xdb74f6366b836c28!2z0KHRg9C80LgSINCh0YPOvNGB0YzQutCwINC-0LHQu9Cw0YHRgtGMLCA0MDAwMA!3b1!8m2!3d50.9077!4d34.7981!3m6!1s0x0:0x89672c9712bb1c49!8m2!3d51.3747686!4d34.1301329!14m1!1BCgIgarICEAM?hl=uk

Edit
 Myk Sadovyi
[bit.ly/3PgBrNf](https://www.google.com.ua/maps/place/Музей+горюньської+культури/@51.3747686,34.129821,-10a,44.7y/data=!3m8!1e2!3m6!1sAF1QipP-IONEfMSCXUiHfi_L7qxDies3tlexs7Y0CA7V!2e10!3e12!6shhttps:%2F%2Ffh5.googleusercontent.com%2Fp%2F%2F%2FAF1QipP-IONEfMSCXUiHfi_L7qxDies3tlexs7Y0CA7V=w222-h100-k-no!7i2643!8i1189!4m15!1m7!3m6!1s0x41290220fc73a461:0xdb74f6366b836c28!2z0KHRg9C80LgSINCh0YPOvNGB0YzQutCwINC-0LHQu9Cw0YHRgtGMLCA0MDAwMA!3b1!8m2!3d50.9077!4d34.7981!3m6!1s0x0:0x89672c9712bb1c49!8m2!3d51.3747686!4d34.1301329!14m1!1BCgIgarICEAM?hl=uk)

Destination: https://www.google.com.ua/maps/place/Музей+горюньської+культури/@51.3747686,34.129821,-10a,44.7y/data=!3m8!1e2!3m6!1sAF1QipP-IONEfMSCXUiHfi_L7qxDies3tlexs7Y0CA7V!2e10!3e12!6shhttps:%2F%2Ffh5.googleusercontent.com%2Fp%2F%2F%2FAF1QipP-IONEfMSCXUiHfi_L7qxDies3tlexs7Y0CA7V=w222-h100-k-no!7i2643!8i1189!4m15!1m7!3m6!1s0x41290220fc73a461:0xdb74f6366b836c28!2z0KHRg9C80LgSINCh0YPOvNGB0YzQutCwINC-0LHQu9Cw0YHRgtGMLCA0MDAwMA!3b1!8m2!3d50.9077!4d34.7981!3m6!1s0x0:0x89672c9712bb1c49!8m2!3d51.3747686!4d34.1301329!14m1!1BCgIgarICEAM?hl=uk

Сільський етноагротуризм «Музей Горюньської культури»

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра екології та ботаніки

СІЛЬСЬКИЙ ЗЕЛЕНИЙ ТУРИЗМ

Навчальний посібник

(КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЙ)

Частина 1

для студентів 2 курсу факультету агротехнологій та
природокористування
спеціальність 242 Туризм ОС «Бакалавр»
денної форми навчання

Суми
2022

ББК 26.82я73+28.081я73 Г86

УДК 911.2-577.4-631.6/477/

Укладач:

Баштовий М.Г., к.б.н., доцент кафедри екології та ботаніки

Сільський зелений туризм.

Навчальний посібник (Конспект лекцій. Частина 1).

Для студентів 2 курсу факультету агротехнологій та природокористування, спеціальність 242 «Туризм», освітній ступінь «Бакалавр», денної форми навчання – Суми: Сумський національний аграрний університет, 2022. – 52 с.

Метою методичного посібника є надання інформаційної допомоги студентам в освоєнні дисципліни «Сільський зелений туризм».

Посібник містить теоретичні відомості та методичні рекомендації для підготовки фахівців-туристичної галузі, з оволодіння знаннями щодо цілісне уявлення про природні комплекси, їх ієрархію і структуру, методи дослідження, у тому числі картографічні та польові ландшафтні дослідження. Значна увага приділяється особливостям факторіальної, процесної, динамічної геоєкології, антропогенним змінам геоєкологічного простору і його складових, антропогенезу в природних системах, типології антропотехнічних ландшафтів, формуванню туристичної мережі для підтримки динамічної рівноваги середовища існування людини і організації системи туристичного обслуговування в агросадибах..

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Мельник А.В., д.с.-г.н., професор кафедри садово-паркового та лісового господарства Сумського національного аграрного університету;

Троценко В.І. д.с.-г.н., професор кафедри рослинництва Сумського національного аграрного університету;

Рекомендовано до видання вченою радою факультету агротехнологій та природокористування (протокол № від . 2022 року)

© Сумський національний аграрний університет, 2022

ЗМІСТ	Стор.
ЗМІСТ	5
ТЕМА: СІЛЬСЬКИЙ ЗЕЛЕНИЙ ТУРИЗМ: СУТНІСТЬ ТА ОСНОВНІ ДЕФІНІЦІЇ.....	6
ТЕМА: СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ.....	17
ТЕМА: СВІТОВИЙ ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ.....	20
ТЕМА: ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ПЛАНУВАННЯ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ.....	26
ТЕМА: МЕНЕДЖМЕНТ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ. SWOT-АНАЛІЗ ТА БЕЗПЕКА В СІЛЬСЬКОМУ ЗЕЛЕНОМУ ТУРИЗМІ	42
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА.....	50

Курс «Сільський та зелений туризм» забезпечує теоретичну та практичну підготовку студентів спеціальності «Туризм» з наступних питань: вивчення історії та сучасного стану, мети і мотивації вибору відпочинку у сільській місцевості; дослідження найважливіших закономірностей, чинників, які визначають розвиток і розміщення гостинних садиб (агроосель), організаційно-правового і економічного механізму їх діяльності на ринку туристичних послуг регіону, держави; розглянути проблемні питання фахової освіти менеджера зеленого сільського туризму; на основі конструктивно-географічного підходу розкрити особливості менеджменту та маркетингу зеленого сільського туризму; поглибити, систематизувати теоретичні знання щодо проблем і перспектив розвитку зеленого сільського туризму в Україні; виробити вміння узагальнювати теоретико-практичні матеріали, аналізувати практичну інформацію, працювати з літературою, довідковими виданнями.

Мета і завдання освітньої компоненти - формування знань про теоретично-методологічні та практичні аспекти формування, функціонування і розвитку зеленого сільського і екологічного туризму, перспектив при формуванні туристичних дестинацій.

Лекція 1

Тема: Сільський зелений туризм: сутність та основні дефініції

ПЛАН

1. Основні поняття та концепції сільського зеленого туризму
2. Відмінності між сільським та міським туризмом
3. Функції сільського зеленого туризму
4. Форми організації відпочинку на селі
5. Сільський зелений туризм як вид підсобної та підприємницької діяльності

Основні інформаційні джерела

1. Гапоненко Г. І., Парфіненко А. Ю., Шамара І. М. Сільський зелений туризм; навчальний посібник. Суми: ПФ «Видавництво —Університетська книга»», 2021. 178 с.
2. Кудла Н. Є. Сільський туризм: основи підприємництва та гостинності: навч. посіб. / Н. Є. Кудла. - К.: Центр учбової літератури, 2015. - 152 с
3. Рутинський М. Й. Зелений туризм / М. Й. Рутинський, Ю. В. Зінько. — К.: Знання, 2008.- 271 с.
4. Закон України «Про туризм». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/324/95%D0%B2%D1%80..>
5. Закон України «Про особисте селянське господарство». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/742-15>.

Сільський туризм - це форма відпочинку в сільській місцевості в приватній садибі сільського господаря з широкими можливостями використання природного, матеріального і культурного потенціалу регіону [4]. Організатором такого туризму є сільська родина, яка надає власне житло та забезпечує продуктами харчування, виробленими в особистому селянському господарстві. Сільський туризм неможливий у містах і селищах міського типу.

Аналіз тлумачення поняття «сільський зелений туризм» різними науковцями показує широкий спектр думок щодо розуміння змісту цієї дефініції. Незважаючи на різноманітність у підходах, спільним для більшості авторів є посилення на те, що сільський зелений туризм - це, насамперед, вид відпочинку, який пов'язаний з виїздом у сільську місцевість.

Ключовими видовими ознаками в трактуванні сільського зеленого туризму як виду туризму є територіальна локалізація місця отримання послуг та їх характер (відпочинок).

Розрізняють сільський туризм чистий і змішаний. *Сільський туризм чистого виду* передбачає надання туристичних послуг на базі приватного міні-готелю. У такому разі ця діяльність є основним джерелом доходів. *Сільський туризм змішаного виду* - це надання послуг гостинності разом із веденням особистого селянського (фермерського) господарства. У такому разі доходи від діяльності з надання гостинності відпочивальникам, як правило, будуть доповненням до основного доходу від сільськогосподарської або інших видів діяльності [5].

Узагальнюючи наведені наукові позиції щодо трактування поняття «сільський зелений туризм», можна зауважити, що спільним для них є погляд на суть туризму з позицій споживача його послуг. З погляду купівлі-продажу таких послуг домогосподарство несе витрати з метою отримання доходу, а покупець оплачує ці послуги як споживчу вартість, що задовольняє його потреби, оплачуючи ціну, яку визначає ринок.

Отже, сільський зелений туризм можна визначити як різновид підприємницької діяльності щодо надання послуг відпочинку в сільській місцевості з використанням об'єктів приватної власності домогосподарств (майно, земля) та локальних природно-культурно-історичних ресурсів.

Розглянемо сільський туризм та екотуризм. Так, обидві форми організації дозвілля відповідають критеріям сталого туризму і спрямовані на збереження природного середовища, розвиток традиційної етнокультури, сприяння традиційним формам агрогосподарювання й ремеслам місцевих громад. Отже, сільський туризм є основною організаційною базою розвитку масового екологічного туризму. На позначення такого багатоцільового туризму нещодавно з'явилося нове поняття «*екоагротуризм*».

Цей вид туризму передбачає використання гостьових будиночків без господарів (як, наприклад, у Фінляндії) або агроосель, розташованих у межах

чи пообіч біосферних заповідників і національних парків, які, крім екологічного сільського господарства, пропонують широкий спектр екологічних (від рибінзонади до спостереження за тваринами в їхньому природному

Ключовими видовими ознаками в трактуванні сільського зеленого туризму як виду туризму є територіальна локалізація місця отримання послуг та їх характер (відпочинок).

Поняття «сільський туризм» часто ототожнюють з поняттям «агротуризм», «екотуризм», але перше є значно ширшим (рис. 1.1).

Рис. 1.1. Види туризму, пов'язані з відпочинком на природних та сільських територіях

Сільський зелений туризм - це відпочинковий вид туризму, зосереджений на сільських територіях, який передбачає розвиток туристичних шляхів, місць для відпочинку, сільськогосподарських і народних музеїв, а також центрів з обслуговування туристів з провідниками та екскурсоводами.

Екологічний туризм (екотуризм) - це пізнавальний і відпочинковий вид туризму, зосереджений на природних (малозмінених людиною) територіях, який передбачає різні форми активної рекреації в природних ландшафтах без заподіяння шкоди навколишньому середовищу.

Синонімом поняття «екотуризм» є зелений туризм (green tourism), природничий туризм (nature tourism) [14].

Від традиційного туризму екотуризм відрізняється такими ознаками:

- перевага природних, а не культурних об'єктів туризму;
- стійке природокористування;
- менша ресурсо-й енергоємність
- особиста участь у соціально-економічному розвитку території;
- екологічна освіта туристів.

Розрізняють такі форми екотуризму: активний екотуризм (піший, велосипедний, водний, кінний, збиральництво, рибальство, мисливство), фауністичні та флористичні поїздки (орнітологічні поїздки, фотополювання, тематичні поїздки), культурологічні й етнографічні поїздки.

Як зазначалося, поняття «сільський туризм» часто ототожнюють з поняттям «агротуризм». Так, ці фірми мають багато спільного, однак згідно з прийнятою у світі класифікацією, знак рівності між зазначеними термінами ставити не можна.

Поняття «сільський туризм» за змістовним наповненням значно ширше порівняно з поняттям «агротуризм». Інакше кажучи, можна стверджувати, що агротуризм є однією з найпоширеніших (особливо в країнах з фермерською організацією агробізнесу) форм сільського зеленого туризму.

Агротуризм - це відпочинковий вид туризму, зосереджений на сільських територіях, який передбачає використання сільського (фермерського) господарства з метою рекреації, освіти чи активного залучення до традиційних форм господарювання [13]. Розрізняють дві базові форми агротуризму:

винаймання помешкання з обслуговуванням безпосередньо в межах господарства;

розміщення на ночівлю з самообслуговуванням на землях, що належать до господарства, наприклад, у кемпінгах та наметах.

Агротуризм, таким чином, є спрощеною формою сільського зеленого туризму. В агротуризмі індивідуальне селянське господарство (фермерське

господарство) становить одночасно і нічліжну базу, і головний предмет інтересу туриста. Агротуризм не містить ті форми туризму, які здійснюються на сільських територіях (вони називаються «сільськими» тільки в адміністративному значенні, а насправді є частинами спеціалізованих рекреаційних районів), наприклад, спортивно-туристичні заняття, курортний відпочинок тощо.

Розглянемо види сільських споруд, облаштованих для прийому відвідувачів, в Україні [15]:

агрооселя - це житлове приміщення, що знаходиться в сільській місцевості, має не більше п'яти кімнат (залежно від категорії житла), пристосованих для проживання туристів, і належить на правах приватної власності господарю, який працює в сільському господарстві або у сфері обслуговування чи соціальній сфері села. Тобто поняття «агрооселя» не охоплює малих курортних котеджів, колиб, перебу- дованих для прийому туристів господарських приміщень тощо;

агроготель (агропансіонат) - це житлова будівля (група будівель) готельного типу, спеціально призначених для організації надання населенню рекреаційних послуг у сільській місцевості.

Побудова й експлуатація сільськими підприємцями в курортно-рекреаційних районах України приватних відпочинкових агропансіонатів є перспективним висококонкурентним різновидом сільського зеленого туризму як виду основної діяльності.

Основна послуга сільського зеленого туризму - це надання туристам тимчасового проживання на основі приватного селянського господарства. Своєю чергою, послуги сільського зеленого туризму поділяють на основні та додаткові.

Основні послуги - це переважно:

- послуги з організації розміщення туристів;
- послуги з організації перевезення туристів;
- послуги з організації харчування туристів.

До додаткових послуг належать:

- послуги з організації екскурсій;
- послуги із залучення туристів до сільськогосподарських робіт і народних промислів;
- послуги гідів, гідів-перекладачів;
- анімаційні послуги;
- послуги по прокату автомобілів, човнів, активно-туристичного спорядження;
- послуги побутового обслуговування;
- право користуватися приватними рекреаційними угіддями.

Крім нематеріальних послуг, туристам можуть бути надані інші товари чи матеріальні послуги. Наприклад, карти місцевості, народні сувеніри, туристичне спорядження тощо.

Туристичний продукт сільського зеленого туризму (комплекс послуг сільського зеленого туризму, агротуристичний пакет послуг) це сукупність послуг розміщення, гастрономічного, екскурсійного й відпочинково-розважального обслуговування, які пропонує власник агрооселі (агропансіонату).

Найважливішими складниками сільського туристичного продукту є:

туристичні атракції місцевості (наприклад, природне середовище, пам'ятки, цікаві архітектурні об'єкти, національні парки, ботанічні сади, торговельні центри, культурні та релігійні атракції, музеї, а також мешканці - їхня культура і звичаї);

інфраструктура місцевості (заклади розміщення, гастрономічна база — ресторани, бари, кав'ярні, транспорт - таксі, автобуси, оренда автомобілів, торговельна мережа, заклади обслуговування);

доступність місцевості (кількість транспорту, а також інфраструктура - дороги, аеропорти і порти, залізнична мережа);

імідж місцевості, що існує у свідомості потенційних клієнтів і суттєво впливає на підсвідоме бажання відвідати саме її;

ціна, яка залежить від багатьох чинників, наприклад, стандарт послуг, пора року, кількість транспорту.

Рекреаційний потенціал сільського зеленого туризму - це сукупність природних, етнокультурних, розселенських та суспільно-демографічних ресурсів, а також наявної господарської і комунікаційної інфраструктури території, які є або можуть бути передумовами розвитку сільського зеленого туризму. При визначенні рекреаційного потенціалу необхідно враховувати економічний, екологічний і соціальний аспекти. Частина з них належить до туристичних ресурсів території, частина - до факторів, що впливають на розвиток сільського зеленого туризму в регіоні.

Кількісно агрорекреаційний потенціал території вимірюється як співвідношення між фактичною і максимально можливою чисельністю туристів, здатних відпочивати на цій території у визначений проміжок часу з урахуванням місткості та пропускнуго потенціалу наявних рекреаційних ресурсів та інфраструктури.

Пропускний потенціал сільського зеленого туризму - це максимальне гостьове навантаження, яке може витримати той чи інший аг- ротуристичний об'єкт (оселя, село, район) без істотних витрат для місцевих екоресурсів, негативного впливу на враження від поїздки і без виникнення соціально-економічних проблем у місцевого населення

Територіальна організація сільського зеленого туризму - це система просторового взаєморозташування сільських населених пунктів, що надають агрорекреаційні послуги, один відносно одного, а також щодо міст-центрів генерування споживачів агротуристичних послуг, сформованої транспортної інфраструктури території та об'єктів природної й етнокультурної спадщини регіону.

Таксономічну структуру територіальної організації сільського зеленого туризму формують такі види пунктів:

агрорекреаційні пункти - це окремі сільські населені пункти та окремо розташовані агрорекреаційні заклади (екоагрокотеджі, фермерські садиби), які пропонують на ринок власний агротуристичний продукт;

агрорекреаційний центр — це сільський населений пункт, розташований у місцевості з цінними курортно-рекреаційними ресурсами, в якому сформувалася мережа агроосель й агропансіонів, що пропонують різноманітний агротуристичний продукт, сегментований за ціною, якістю та спектром надання послуг;

агрорекреаційний вузол - сукупність агрорекреаційних пунктів, згрупованих довкола курортно-туристичного центру в межах території.

агрорекреаційний район - однорідна в природно-етнокультурному плані територія з історично сформованою мережею сільських поселень, більшість з яких спеціалізується на наданні послуг сільського зеленого туризму;

агрорекреаційний регіон - це велика природно-етнокультурно-адміністративна територіальна одиниця, яка охоплює від однієї до кількох адміністративних областей, що характеризуються подібністю рис природно-ландшафтної будови, історико-культурного і соціально-економічного розвитку, традицій агрокультури, певними інфраструктурними зв'язками та іншими факторами.

Мережа сільського розселення України історично представлена кількома типами поселень - селами, присілками, хуторами. Проміжною формою сільським поселенням і містом є селище міського типу.

Відмінності між сільським та міським туризмом

Сільські види відпочинку можна охарактеризувати такими термінами: розслаблення, пасивність, ностальгія, традиційність, низька технологічність. До них відносять пішохідні й велопрогулянки, пікніки, збиральництво, рибальство, огляд визначних пам'яток, відвідування історичних і культурних місць та фестивалів, кінний спорт, участь у традиційних ремеслах і обрядах, задоволення гастрономічних потреб.

Натомість види міського відпочинку можна охарактеризувати як активні, конкурентоспроможні, престижні, високотехнологічні, сучасні, індивідуальні та швидкісні. До них належать: вивчення міста, шопінг, дансінг, відвідування спортивних змагань або розважальних шоу, участь в азартних іграх, відвідування музеїв, зоопарків тощо.

Основною організаційною відмінністю сільського туризму є те, що туристичні послуги відвідувачам надають особи різних професій (сільськогосподарські робітники, працівники сфери побутового обслуговування, вчителі тощо), які постійно проживають у сільській місцевості. Обслуговуючий персонал інших видів рекреаційного туризму (інструктори, агенти з туризму, покоївки, офіціанти, екскурсоводи тощо) є представниками туристичного сектора господарства і володіють спеціально набутим фахом..

Сільський зелений туризм за ступенем своєї організованості є самодіяльним, а не плановим, за метою — скоріше соціальним, ніж комерційним.

Сільський туризм скоріше орієнтований на індивідуального туриста, малі сімейні групи, які подорожують автомобілями, ніж на великі масові та організовані товариства. Пропозиція сільського туризму може бути спрямована на сім'ї з дітьми, людей з особливими потребами, осіб похилого віку.

До **переваг** сільського туризму можна віднести:

- а) гарантію охорони традиційної забудови;
- б) забезпечення туристам поселення там, де готель не існує;
- в) надання роботи для місцевих ремісників;
- г) підтримування місцевих традицій;
- д) стимулювання збуту сільськогосподарської продукції;
- е) сприяння усвідомленню значення місцевого середовища;
- є) підвищення стандарту та естетики сільських осель;
- ж) налагодження порозуміння між людьми села і міста;
- з) поліпшення якості життя мешканців села.

Недоліками сільського туризму є таке:

- а) сільським туризмом займаються здебільшого заможні селяни, ніж бідні, яким додаткові доходи більш потрібні, тобто сільський туризм може поглиблювати соціальне розшарування громад;
- б) туристичний сезон збігається з сезоном польових робіт, що становить значні труднощі для туристичного руху і господарів агроосель;
- в) традиційна культура села часто не витримує зіткнення з масовою субкультурою великого міста і поступово відмирає.

Функції сільського зеленого туризму

Сільський зелений туризм сприяє прискореному розвитку сільських територій, зростанню рівня добробуту сільського населення, диверсифікує сільськогосподарське виробництво та забезпечує вирішення низки інших завдань. Особливого значення розвиток підприємництва у сфері сільського зеленого туризму набуває в умовах економічної кризи, оскільки є одним із напрямів зниження безробіття на селі та джерелом додаткових доходів селян.

Беззаперечною є думка про те, що сільський зелений туризм виконує рекреаційну функцію. Вона підтверджується тим, що агрооселі розташовані передусім у місцях з чудовими природними ландшафтами з чистим повітрям, у лісистій місцевості, що сприяє оздоровленню туристів.

Економічна функція сільського зеленого туризму реалізується в розвитку сільських територій, зниженні рівня безробіття на селі, підвищенні рівня доходу та добробуту сільського населення

Форми організації відпочинку на селі

Одним з основних викликів, що постав перед сільським туризмом у нашій країні, є відсутність розвитку й популяризації цієї форми відпочинку.

Сільський зелений туризм може бути:

короткотерміновий, тобто у період вихідних днів. Як правило, він має сезонний характер: рибальство, збирання грибів, полювання, лижі, сани, а також маршрутний - заповідними місцями регіону;

відпочинковий, більш тривалий, на період відпусток. Його термін може варіюватися в межах 20-40 днів; сезонний відпочинок - може бути сімейним, колективним або відпочинком окремих осіб;

відпочинок іноземців - останніми роками дедалі більше членів української діаспори з різних країн світу відпочивають на селі з метою поглиблення знання української мови, вивчення культурної та історичної спадщини краю

Сільський зелений туризм як вид підсобної діяльності

Сільський туризм можна розглядати як додатковий щодо основної сільськогосподарської діяльності, тобто вид діяльності, який дає селянам певні додаткові доходи, а також є способом підвищення зайнятості сільських родин.

Власником агрооселі можуть бути: фермер; селянин, який працює індивідуально на присадибній ділянці; селянин, який працює в сільськогосподарському підприємстві; інші мешканці села, зайняті у сфері обслуговування та соціальной сфері, тобто працівники сільради, пошти, вчителі.

Український селянин (фермер або працівник колективного господарства) в межах сільського туризму як виду підсобної діяльності може займатися:

активним туризмом - збудувати на своїй території спортивний майданчик, кінний манеж, гірський витяг, ставок для спортивного рибальства, розробити і пропонувати своїм гостям як гід- екскурсивод пішохідні, санні, вело- та кінні (бричкою чи верхи) маршрути і прогулянки;

екотуризмом — організувати своїм гостям відпочинок в екологічно чистій місцевості, надати їм можливість споживати екологічно чисту продукцію, сприяти в заготівлі лікарських трав, лісових ягід і грибів; **культурно-етнічною діяльністю** - кустарне вироблення й продаж відвідувачам сувенірної продукції народних промислів, залучення туристів до організації й участі в національних обрядах, традиційних ремеслах та господарсько-польових роботах.

Лекція 2

ТЕМА: СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

ПЛАН

- Історія виникнення та сучасний стан сільського зеленого туризму в Україні
- Період формування - з початку XIX ст. до середини XX ст.
- Період становлення приватних форм сільського зеленого туризму - 60-80 рр. XX ст.
- Період становлення сільського зеленого туризму як самостійної галузі - з 90-х рр. XX ст. до цього часу.

Основні інформаційні джерела

1. Гапоненко Г. І., Парфіненко А. Ю., Шамара І. М. Сільський зелений туризм; навчальний посібник. Суми: ПФ «Видавництво —Університетська книга»», 2021. 178 с.
2. Кудла Н. Є. Сільський туризм: основи підприємництва та гостинності: навч. посіб. / Н. Є. Кудла. - К.: Центр учбової літератури, 2015. - 152 с
3. Рутинський М. Й. Зелений туризм / М. Й. Рутинський, Ю. В. Зінько. — К.: Знання, 2008.- 271 с.
4. Закон України «Про туризм». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/324/95%D0%B2%D1%80..>
5. Закон України «Про особисте селянське господарство». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/742-15>.

Перший етап розвитку сільського зеленого туризму в Україні характеризувався відпочинком, творчою працею вітчизняної інтелігенції в селян у приватних садибах і маєтках.

Під час другого етапу розвитку сільського зеленого туризму протягом 1960-1980 рр. рекреаційне обслуговування в нашій країні набуває масового характеру. У Криму та Карпатах масово будувалися гірськолижні та курортно-оздоровчі комплекси, але бажаючих відпочити було значно більше, ніж могла запропонувати вільних місць туристична індустрія того часу. Тому сільський будинок почав виступати як доповнення інфраструктури рекреаційних зон.

Місцями для відпочинку частіше за все обиралися території з мальовничими ландшафтами. Відпочивальників приваблювали річки, озера, значні лісові масиви, а також лікувальні джерела. На певний час селяни забезпечували відпочивальників харчуванням, нічлігом, надавали допомогу в організації відпочинку. Найпопулярнішими з огляду на привабливість і збереження традицій в цей період були Крим та такі села Гуцульщини, як Яремча, Дора, Косів.

Особлива форма рекреації синтезувала кілька напрямків туризму: оздоровчий, пізнавальний (вивчення місцевих історичних місць та природних цінностей), а також активний і піший. Цей вид - досить поширена форма відпочинку, як правило, сімейного, яка охоплювала села поблизу доріг і залізничних станцій з мальовничою місцевістю, що сприяють відпочинку оздоровчими ресурсами (джерела, лісові масиви).

Ознакою впровадження концепції власне сільського туризму в його сучасному трактуванні ставало переобладнання особистого житла для рекреаційних потреб шляхом збільшення кількості приміщень, кращого облаштування технічної інфраструктури. Сільський господар на цьому етапі забезпечував функції, властиві певному рекреаційному центру, об'єкту чи місцевості, - оздоровчі або туристичні.

Третій етап розвитку сільського зеленого туризму в Україні розпочався з другої половини 1990-х рр. і пов'язаний з його організаційним становленням як виду туристичної діяльності на селі. У вересні 1995 року було прийнято Закон України «Про туризм» [3], який окреслив стратегічну лінію і конкретні завдання розвитку туристичної сфери. Цим законом туристичну діяльність було введено в правове поле.

У квітні 1996 р. в м. Київ відбулася установча конференція, на якій було засновано всеукраїнську неприбуткову громадську організацію «Спілка сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні». Її діяльність зорієнтовано на привабливість для городян природних і культурних пам'яток, традицій, навколишнього середовища і домашнього харчування.

У результаті рекреація перетворилася там на стратегію поліпшення життєвого рівня місцевого населення шляхом розвитку регіональної економіки. Чистий дохід парків у світі, які пов'язані з самим лише екологічним туризмом, становить понад 40 американських доларів з гектара за рік. Загалом прибутки від туризму, наприклад, у національних парках США у п'ять разів більші, ніж видатки на їх утримання. На поїздки в ці «музеї природи» американці витрачають близько 7 млрд доларів на рік. З цієї суми понад мільярд доларів у формі податків з доходу йде державі. До цього необхідно додати кошти, що надходять за відвідування парків туристами [4].

В Україні, за різними даними, площа земель, придатних для рекреаційного використання, становить від 8-20 млн га, або від 13% до майже третини території країни. Заданими Інституту економіки промисловості НАНУ, використання природно-рекреаційних ландшафтів могло б приносити національним природним паркам України щороку чистого доходу на суму від 300 до 800 млн доларів [7].

Щодо кількості садиб на території України, які надають послуги з сільського зеленого туризму, за наявними статистичними даними їхню загальну кількість визначити дуже складно через те, що основну частину їх - близько 90% - не зареєстровано.

Крім того, облік садиб, які надають послуги з відпочинку в сільській місцевості, ускладнюється остаточною невизначеністю в українському законодавстві поняття «сільський зелений туризм», через що досить часто садибами називають туристичні комплекси або невеличкі приватні готелі в сільській місцевості. Отже, моніторинг стану сільського зеленого туризму в Україні фактично не здійснюється, що не дозволяє визначити реальні масштаби цього явища. Фрагментарний моніторинг кількості та стану садиб проводять різноманітні неурядові організації, державні районні адміністрації (не в усіх областях), але отримані дані використовуються не для комплексного аналізу сільського зеленого туризму, а, наприклад, для внутрішньої роботи відділів з туризму зазначених адміністрацій.

Лекція 3

ТЕМА: СВІТОВИЙ ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ

ПЛАН

1. Міжнародна категоризація агрорекреаційного сервісу згідно з концепцією «Bed&Breakfast»
2. Підходило організації сільського зеленого туризму в європейських країнах

ОСНОВНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ДЖЕРЕЛА

1. Гапоненко Г. І., Парфіненко А. Ю., Шамара І. М. Сільський зелений туризм; навчальний посібник. Суми: ПФ «Видавництво —Університетська книга”», 2021. 178 с.
2. Кудла Н. Є. Сільський туризм: основи підприємництва та гостинності: навч. посіб. / Н. Є. Кудла. - К.: Центр учбової літератури, 2015. - 152 с

Загальним ключовим елементом у різноманітних підходах до регулювання сільського зеленого туризму є його визнання як найважливішого інструмента збереження і розвитку сільських територій та відповідних туристичних потоків. Диверсифікація підходів до стимулювання й регулювання розвитку сільського зеленого туризму здійснюється з допомогою ряду факторів можуть бути використані різні цільові установки у виборі ключових показників ефективності розвитку сільського туризму, видів туристичних продуктів регіонів;

може відрізнятися інтенсивність державного та регіонального втручання в розвиток індустрії сільського зеленого туризму;

може бути використаний різний інструментарій регулювання сільського туризму, перш за все, у групі методів прямого або непрямого регулювання;

можуть бути наявними істотні відмінності в організації системи регулювання сільського зеленого туризму.

Сільський зелений туризм масового розвитку набув у світі з другої половини ХХ ст. Саме тоді в Сполучених Штатах Америки (США) і Великій Британії поширюється концепція «Bed&Breakfast» - це тимчасове проживання в порожніх кімнатах будинків, незалежно від місця їхнього розташування.

З часом зі спектру нічліжних закладів типу «В & В» виокремлюється відпочинок власне у сільських будинках та міні-готелях у сільській місцевості.

Таблиця 3.1. Класифікація місць відпочинку типу «Bed&Breakfast»

Найменування	Загальна характеристика	Тривалість проживання	Особливість
Bed & Breakfast cottage	Орендований коледж у курортно-рекреаційній зоні, на території, яка має статус сільської місцевості або належить до курорту	Зазвичай 6–7 днів	Розташування на березі моря, озера або в горах
Bed & Breakfast farm vacation	Сімейний відпочинок з дітьми в мальовничій сільській місцевості з цінними рекреаційними ресурсами	Сезонне проживання на період канікул	Можливість дітей різних вікових груп спілкуватися з ровесниками та відпочивати у «домашній» атмосфері окремо від батьків
Bed & Breakfast homestay	Проживання в будинку господаря сільської садиби разом з його сім'єю в окремих кімнатах для гостей	Зазвичай 5–7 днів	Знайомство з традиціями, культурою, побутом сім'ї, у якій проживають гості
Bed & Breakfast farmstay	Проживання в будинку фермера або в кемпінгу на території фермерського господарства	Зазвичай 5–7 днів	Вживання та купівля продуктів, вирощених самим господарем садиби, участь у сільськогосподарських роботах на фермі

У наш час у США на регіональному рівні розроблено проекти з підвищення ефективності сільського туризму: програма з просування сільського туризму; керівництво з організації та управління послугами сільського туризму, у т.ч. сільських готелів; проведення конференцій і подібних заходів з підвищення кваліфікації для фермерів, які надають послуги сільського туризму; створення нових маркетингових мереж, визначення перспектив щодо залучення власників невеликих ферм в індустрію туризму, спонсорування їх участі в щорічному форумі з сільського туризму; організація гарячої лінії з питань сільського туризму; програма підготовки менеджерів з управління та маркетингу для власників невеликих ферм.

Щодо Європи, варто зазначити вагому державну підтримку програм залучення сільських громад до зеленого й агротуризму.

Європейський Союз вбачає в сільському туризмі основний важіль економічного розвитку своїх сільських територій. За підрахунками експертів Європейського банку реконструкції та розвитку, облаштування в місті вихідця з сільської місцевості у 20 разів дорожче, ніж створення умов для його життя і роботи в селі. Також підраховано, що дохід, отриманий від одного ліжко-місця, еквівалентний річному доходу фермера від однієї корови.

Розрізняють кілька моделей сільського зеленого туризму. В основі **британської моделі** лежить спільне проживання власника ферми і туристів. Головна особливість - кінні та піші прогулянки. Останнім часом до них додалися риболовля та анімаційні програми із зануренням в якусь історичну епоху. Ключовими елементами **німецької моделі** є спільна з фермером робота в полі і участь у різних народних фестивалях і святах. **Французька модель** - це кулінарія і виноробство. Туристам надають окремий будиночок, повний набір місцевої кухні і, звичайно ж, допуск до місцевого винного льоху. **Італійська модель** схожа з французькою, тільки, крім кулінарії і вина, туристам пропонується розважальна програма з екскурсіями історичними пам'ятками.

Чеська сільська місцевість приваблює відпочинком у відомих виноробних регіонах і областях, що межують із заповідними територіями. Польська модель відрізняється чітким розмежуванням господарств, які приймають туристів на ті, для яких це єдиний бізнес, і ті, які розглядають туристичну діяльність як джерело додаткового доходу.

В інших країнах Європи існують свої особливості сільського туризму, але здебільшого всі вони зводяться до наведених вище. І найголовніше те, що сільський зелений туризм в Європі приносить від 10 до 20% загального доходу індустрії туризму

Підходи до організації сільського зеленого туризму в європейських країнах

Однією з причин швидкого розвитку сільського туризму в Європі є криза в сільськогосподарському секторі. У сучасну епоху автоматизація та висока продуктивність сільського господарства призводить до зменшення робочих місць.

Фактично в багатьох сільських регіонах в Європі сільське господарство перестало бути найважливішою формою використання землі і найважливішою діяльністю сільської громади. Частка громад, які працюють у сільськогосподарському секторі в Греції, становить 30% їхньої загальної кількості, у Португалії - 24%, в Іспанії та Ірландії - 17%, в Італії - 12%, у Бельгії, Данії, Нідерландах та Великобританії - від 2 до 7%. Отже, необхідно було знайти нові види діяльності, які б замінили або доповнили сільськогосподарську діяльність. Статистичні дослідження показують, що 35% городян в ЄС надають перевагу відпустці в сільській місцевості. У Голландії їх частка особливо висока - 49%. Сільський туризм створює нові робочі місця і приносить реальний дохід у регіонах. Сільський туризм також дозволяє знайти кошти та способи для збереження природи. У багатьох країнах розвиток цього виду туризму став головним напрямом охорони й відтворення національних сільських ландшафтів — саме в такий спосіб вдалося зберегти прекрасні альпійські луки Швейцарії, млини і канали Нідерландів, старі парки і вілли Італії. Сьогодні ЄС на прикладі Італії бачить в агротуризмі шлях порятунку сільського господарства країн Західної Європи.

Сільський зелений туризм - популярний різновид відпочинку в розвинених європейських країнах. Рівень та якість послуг іноземних гостинних садиб значно мірою відрізняється від українських аналогів

EUROGITES (European Federation of Farm and Village Tourism) - Європейська Федерація аграрного та сільського туризму, яка об'єднує 29 країн і 34 професійні асоціації Європи, які розвивають сільський туризм (агротуризм). У ній враховуються садиби всіх видів - від сільських будинків типу Bed&Breakfast із системою самообслуговування до маленьких приватних сімейних сільських готелів і гостьових будинків, що надають послуги харчування або активного туризму. Згідно зі статистикою EUROGITES, у країнах-членах діє більш ніж 400 тис. об'єктів агротуризму та 3,6 млн ліжкомісць. Країнами-лідерами є Італія і Польща, у яких зареєстровано понад 20 тис. агро- осель.

Основні цілі цієї організації: сприяння розвитку сільського зеленого туризму та цільове інвестування проектів розвитку сільського туризму. Як прописано в статуті EUROGITES, «сільський туризм у Європі на «трьох китах» (рис. 3.2).

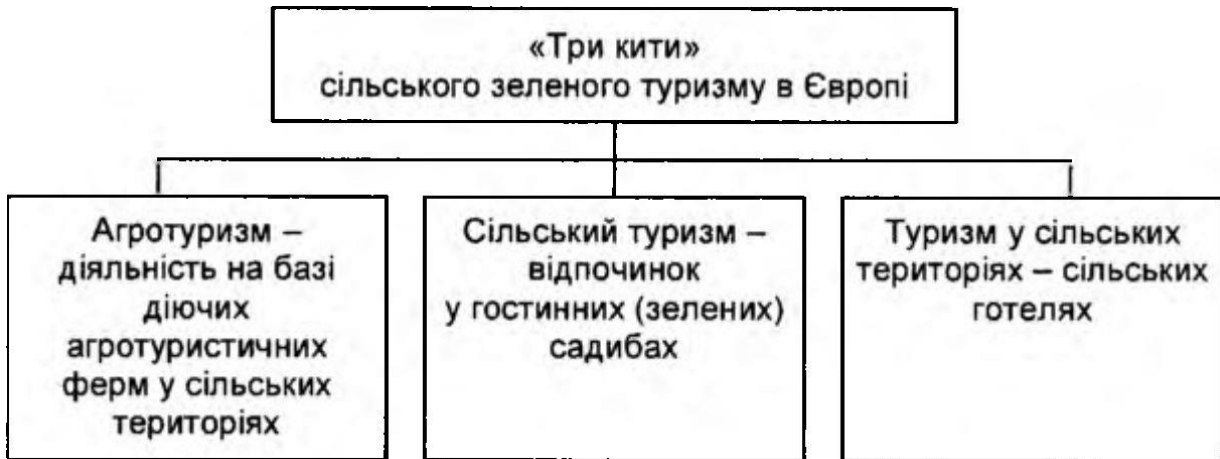

Рис. 3.2. Класифікація сільського зеленого туризму в Європі

Таблиця 3.2. Спеціалізація сільського зеленого туризму в країнах Європи

Країна	Особливості спеціалізації
Італія	Агротуристичний бізнес тісно пов'язаний з курортним, міжнародна спеціалізація – астрономічний і дегустаційний туризм
Австрія	Зайнятість гостей у зборі трав, приготуванні молокопродуктів, вигоні худоби, активний гірський та екологічний туризм
Фінляндія	Будиночки без господарів, розміщені на берегах заповідних озер та річок
Румунія	Діє Національна асоціація сільського і культурного туризму, спеціалізація – етнографічний та гастрономічний туризм
Угорщина	Податкові пільги, міжнародна спеціалізація – кінний туризм
Польща	Відсутність тісного зв'язку з традиціями країни – тільки ночівля та харчування
Франція	Приморські агросадиби, кінні ферми, винні агросадиби, гірськолижні шале, агрокотеджі, замки, рибальські будинки
Іспанія	Сільські готелі відкрито на Канарських і Балеарських островах, а також у переобладнаних монастирях та історичних замках
Данія	Діє Національна асоціація агротуризму, спеціалізація – велосипедний туризм
Ісландія	Категоризація номерів на три категорії, категоризація гостьових будинків (A, B, C, D, T, F, G)
Німеччина	Більшість туристів приїждить для участі в міжнародних ярмарках та торгових шоу
Великобританія	Доступні ціни, спеціальні знижки для дітей, друкуються рекламно-інформаційні каталоги сільського зеленого туризму

Основними туристичними послугами сільського (зеленого) туризму, згідно з даними EUROGITES, є гастрономія, розміщення (послуги ночівлі), активний туризм, мальовничі краєвиди, пейзажі, історична спадщина, культура, події тощо. У більшості європейських країн функціонує система категоризації, тобто визначення рівня матеріально-технічного оснащення, якості обслуговування закладів сільського зеленого туризму.

Варто зазначити вагому державну підтримку програм залучення сільських громад до зеленого й агротуризму в європейських країнах. Європейський Союз вбачає в сільському туризмі основний важіль економічного піднесення своїх сільських територій. За підрахунками експертів Європейського банку реконструкції та розвитку, облаштування в місті вихідця з сільської місцевості у 20 разів дорожче, ніж створення умов для його життя і роботи в селі. Також підраховано, що дохід, отриманий від одного ліжка-місця, еквівалентний річному доходу фермера від однієї корови.

Класичні європейські традиції й цінності сільського відпочинку впродовж багатьох десятиліть сповідує **Великобританія**. Система регіональної організації туризму країни виникла в 1969 році з прийняттям закону про розвиток туризму. Англійський туризм має все-зонний характер: дуже популярно проводити у цій країні не тільки літні канікули, а ще й зустрічати Різдво. У Великобританії функціонує Бюро сільського відпочинку (Farm Holiday Bureau - FHB). У його функції входить координація мережі з більш ніж 1000 ферм, що пропонують розміщення й харчування для туристів, тобто переважно комплексні туристичні послуги. Основне завдання організації - це розроблення й реалізація ефективних маркетингових програм із просування послуг у сфері сільського туризму, а також підтримка та підвищення якості послуг й обслуговування.

Популярність сільського туризму спонукала англійських фермерів до об'єднання з метою пропозиції більш різноманітних послуг у своїх будинках. Сільський туризм у Великобританії стає дедалі більш привабливим ще й тому, що пропонує виключно доступні ціни та спеціальні знижки для дітей.

Лекція 4

ТЕМА: ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ПЛАНУВАННЯ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ

ПЛАН

1. Основні вимоги до облаштування агрооселі для прийому туристів
2. Технологічні основи гостинності в сільському зеленому туризмі
3. Бізнес-планування в сільському зеленому туризмі

ОСНОВНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ДЖЕРЕЛА

1. Гапоненко Г. І., Парфіненко А. Ю., Шамара І. М. Сільський зелений туризм; навчальний посібник. Суми: ПФ «Видавництво - Університетська книга»», 2021. 178 с.

2. Кудла Н. Є. Сільський туризм: основи підприємництва та гостинності: навч. посіб. / Н. Є. Кудла. - К.: Центр учбової літератури, 2015. - 152 с

Організація прийому туристів у сільських садибах - специфічний бізнес домашньої гостинності, який вимагає доброго розуміння та правильного застосування практичного ділового досвіду й специфічних навичок організаторської роботи. Насамперед у своєму домогосподарстві необхідно мати житлові площі, придатні для короткочасного розміщення та харчування гостей і туристів. Управлінських та оперативних вмінь можна поступово набути, постійно їх удосконалювати та регулярно поновлювати безпосередньо під час роботи. Важливо зрозуміти, що малий бізнес здебільшого потребує уважного аналізу, ретельної оцінки власних можливостей та наявних ресурсів, добре розробленого та організованого плану.

Сільське населення України здатне отримувати реальні доходи у сфері сільського туризму від таких видів діяльності, як:

- облаштування туристичних маршрутів;
- облаштування й експлуатація стоянок для туристів;
- роботи гідами чи екскурсоводами;
- транспортне обслуговування туристів;
- єгерська діяльність (полювання, аматорське та спортивне рибальство);
- послуги з прокату туристичного спорядження;

послуги з прийому туристів та їх розміщення;
 ресторанный послуги для туристів;
 підготовка культурних програм;
 народні промисли;
 виробництво та реалізація туристам екологічно чистих продуктів харчування;
 збирання і реалізація туристам ягід та грибів.

Успіх справи організації гостинності на селі визначає, насамперед, низка чинників, пов'язаних із родиною, господарством, регіоном (селом) (табл. 4.1).

Таблиця 4.1. Чинники, що визначають успішну організацію гостинності на селі

У родині	У господарстві	У регіоні та в селі
- професійна кваліфікація та вміння зацікавити	- локалізація	- туристична атрактивність
- співпраця цілої родини	- відповідні будинки, приміщення та інвентар	- інфраструктура
- добрі стосунки з сусідами	- тип сільськогосподарської продукції	- послуги
- особисті якості (комунікабельність, талант керівника)	- здорова їжа	- форми проведення вільного часу
	- безпека	
	- місця рекреації на свіжому повітрі	
	- можливість цікавих занять	

Отже, *необхідною умовою розвитку сільського зеленого туризму є розроблення пакета різноманітних пропозицій стосовно проведення дозвілля в сільському середовищі поза межами самої агрооселі. Це стає можливим після проведення господарем аналізу наявних у його розпорядженні потенційних ресурсів, які можна було б використати для розробки унікальної пропозиції.*

Місцевість має бути привабливою або традиційно туристичною, чи мати підстави, щоб стати такою. Якщо село знаходиться неподалік від доріг з інтенсивним рухом, поблизу промислових об'єктів або в непривабливому оточенні, то ця місцевість не буде ефективною для розвитку сільського туризму.

Найбільший шанс на успіх туристичної діяльності мають села із мальовничими природними краєвидами (наявність озер, річок, лісів, пагорбів, гір, лук, ярів). На привабливість пейзажу позитивно впливає оригінальний архітектурний стиль забудови житлових будинків, який має бути наближений до традиційного сільського, характерного для певної території.

Рис. 1 Туристична дестинація зеленого туризму «Галявина щасливих людей» с. Хотінь, Сумська територіальна громада.

Одним з актуальних напрямів організації обслуговування туристів у сільській місцевості є *анімація*, тобто поживлення програм обслуговування, відпочинку і дозвілля туристів, насичення цих програм ігровими та розважальними елементами.

Рис. 2 Еколого-туристична дестинація – ПЗФ – «Михайлівська цілина» <https://bit.ly/3sCCdue>
[https://www.google.com.ua/maps/place/ЦНАП+\"Михайлівська+цілина\"/@50.7441052,34.1643](https://www.google.com.ua/maps/place/ЦНАП+\)

Останнім часом популярним серед туристів стає участь у місцевих виставках, фестивалях та святкуваннях. Цікавими є катання на бричках, конях, санчатах і лижах, полювання, риболовля, відвідини історичних та екологічних об'єктів - заповідників, музеїв.

В Україні об'єкти туризму з колоритними анімаційними програмами є найпопулярнішими осередками масового внутрішнього й міжнародного туризму (наприклад, Музей народної архітектури у с. Пирогово, ярмарок ус. Великі Сорочинці, фестиваль сільських мистецьких колективів України в с. Боромля та багато ін.). В усій Європі відоме заповідне музейно-анімаційне середовище козацької доби на острові Хортиця.

Світ запорізького козацтва відкривається перед туристом, щойно він потрапляє на острів. Адже поряд з музеями «Історії запорізького козацтва», «Народної творчості та етнографії» на Хортиці діє кінний етнографічний театр «Запорізька Січ», який влаштовує масові театралізовані «Козацькі кінні ігри», у яких за бажання може взяти безпосередню участь кожен гість. Тут можна спробувати зварити козацький куліш, опанувати козацькі ремесла та набути козацьких навичок тощо.

Незалежно від пори року Хортиця приваблює фольклорно-театралізованими програмами («Запорізьке Купала», «Запорізький щедрий вечір» тощо).

З початку ХХІ ст. у Подніпров'ї розвивається анімаційний музейний комплекс трипільської культури в м. Ржищеві й с. Трипілля, що на Київщині, де турист може не лише оглянути археологічні знахідки, а й «зануритися» в реконструйовану атмосферу трипільської доби.

Приклади організації таких «живих музеїв» є й у Карпатах. Один із найхарактерніших - самодіяльний музей Довбуша в с. Космач, своєрідний музей опришківства та гуцульського антикваріату.

Ще один масштабний проект організації музею гуцульської культури під відкритим небом з елементами обрядово-побутової анімаційності реалізується на території національного природного парку «Гуцульщина».

Подібні музеї «живої старовини» можна організувати в будь-якій сільській місцевості, стратегічно зорієнтованій на розвиток масового сільського зеленого туризму на довгострокову перспективу. Необхідно лише реставрувати старі будівлі, зібрати в них старі речі (колекції серпів, кіс, бочок, дійниць тощо) й загалом спробувати відтворити знайому з дитинства атмосферу сивої давнини. Досить ефективно в цьому напрямі працює історико-культурний комплекс «Вечори на хуторі поблизу Диканьки» на хуторі Проні Диканського району.

Використовуючи історико-культурні та рекреаційні особливості даного регіону тут надають низку послуг для туристів, що користуються значним попитом: екскурсії історичними місцями Диканьки, театральні дійства з гоголівськими героями, кафе-бар «Шинок» пропонує різноманітні українські страви, прогулянки на конях, катання на човнах, рибальства, відпочинок біля історичного кочубеївського ставу та «верби кохання».

Крім наведених прикладів, анімаційні програми сільського зеленого туризму можуть також містити спортивні ігри і змагання, народні танцювальні вечори під запальні мелодії народних музик, карнавали, вечорниці, ворожіння тощо з безпосередньою участю туристів. Ще одним перспективним напрямом анімаційного наповнення програм перебування туристів у селах є організація народних гулянь та фольклорних фестивалів.

Однак організація сільського туризму в українських селах обмежується низкою обставин. Зокрема, до найнесприятливіших відносимо:

наявну досі велику недовіру мешканців села до чужих, а отже, і до потенційних туристів;

політично-економічну нестабільність;

відсутність належного правового забезпечення сільського зеленого туризму;

низький рівень інфраструктури, господарські подвір'я здебільшого не вимощені, відсутня централізована каналізація, у межах садиб не вистачає місця для організації активних видів відпочинку і «зелених» зон з доглянутим трав'яним покривом для, скажімо, засмагання чи дитячих забав;

санітарний стан питної води незадовільний;

будинки, призначені для туристів, мають переважно нетипову архітектуру, позбавлену сільських рис;

відсутність механізму раціонального та екологічно збалансованого використання природного та історико-культурного потенціалу для потреб туризму;

недостатній рівень кадрового та рекламно-інформаційного забезпечення.

Основні вимоги до облаштування агрооселі для прийому туристів

Успіх господаря, який має намір приймати й обслуговувати гостей, залежить від упорядкування садиби, її гарного оформлення. Суттєві зміни в облаштуванні садиби потребують значних капіталовкладень і витрат часу. Тому пріоритетом має стати приведення у порядок садиби і житлового будинку, оформлення інтер'єру жилих приміщень.

Під'їзд до садиби - перша позитивна емоція гостей, тому він має бути зручним і красивим. Парадна частина садиби має бути оздоблена квітами, декоративними деревами або ж звичайними садовими газонами, які створюють з травосумішей різних видів злакових і бобових культур. Бажано облаштувати зелену галявину для ігор та відпочинку на траві, спортивний майданчик із простими тренажерами для дорослих та спорудами для фізичного розвитку дітей різного віку.

Так само як «візитівкою» будь-якого готелю є яскравість та привабливість його вивіски, логотипу й багатство чи оригінальність декору вхідного порталу до будівлі, так і в агрооселі «візитівкою» є її брама та обійстя. Якщо вона оформлена в традиційному українському стилі (має карпатський чи поліський гонтовий дашок й різьблення чи подільсько-наддніпрянські мотиви декору), якщо поряд із входом росте кущ калини чи кілька мальв - це створює в туриста естетичне замилювання й показує високий рівень та автентичність сервісу в цій оселі.

Надзвичайно важливе значення має благоустрій обійстя агросадиби. Його варто поділити на два функціональні сектори - господарський та рекреаційний. Парадний (рекреаційний) двір агросадиби варто декорувати малими

архітектурними формами: лавицями в затінку бузкових кущів, старим «чумацьким» возом, доверху навантаженим гарбузами чи старожитнім сільським інвентарем (коси, вила, пара кошиків тощо), імпровізованою криничкою, клумбами та акуратно підсипаними доріжками серед зелені, декоративним дощатим навісом для просушки сіна.

Господарський двір має бути охайним, чистим, зручним для підходу та годування домашніх тварин. З дозволу господарів гості можуть брати участь у певних роботах на господарському дворі. Особливо це подобається дітям, для яких така допомога може бути захоплюючим, незвичним заняттям. При цьому господарський двір має бути відокремленим від місць відпочинку.

Бажано для зручності гостей у межах садиби спорудити літні душові, вода в яких буде нагріватися за рахунок сонячної енергії. Особливо приваблива лазня. Місце для вогнища (мангал для шашликів, споруда для приготування юшки на вогні) може стати улюбленим місцем відпочинку й спілкування у вечірній час.

Для створення комфортного проживання в будинку важливим є функціональний розподіл його приміщень: для сну, відпочинку і розваг, приготування і прийняття їжі, вітальня. Основні вимоги до кімнат-спалень - зручність, тиша, гігієнічні умови проживання. У межах своєї садиби господар несе повну відповідальність за безпеку гостей.

Для сільського будинку має велике значення передпокій. Він захищає житло від холоду, дощу і бруду, служить гардеробом, де зберігаються верхній одяг і взуття. Це місце, де зустрічають і проводжають гостей. Залежно від планування передпокою є різні варіанти його облаштування і поєднання з іншими приміщеннями - вітальнею, коридором, коморою тощо.

Не менш важливе значення має сервісне облаштування номерів агросадиби. Ідеальною для українського села є схема, коли гостей приймають на другому поверсі садиби, а для того, щоб гості почували себе зовсім вільно, незалежно від розпорядку дня господарів, варто обладнати для них окремі веранду та вихід. За прийнятими в сільському зеленому туризмі нормами, номерний фонд повинен нараховувати до 4-5 гостьових номерів.

Більша кількість номерів перетворює агрооселю на звичайний придорожній мотель чи курортний пансіонат. А за умови їх повного заповнення цілковито втрачається атмосфера родинного сільського відпочинку [5].

Варто так продумати композицію гостьових номерів, щоб їхні вікна виходили на парадний двір або в сад, але аж ніяк не на господарський двір з незвичними звуками й різкими запахами, які дратують міського мешканця.

Для поліпшення умов сервісу можна передбачити розміщення на другому поверсі окремого гігієнічного вузла. Адже переважна більшість клієнтів прагне користуватися індивідуальним туалетом і душем, а не ділити їх з господарями оселі чи малознайомими сусідами на поверсі. Для об'єктивного калькулювання витрат тієї чи іншої гостьової родини на воду й електроенергію на другому поверсі можна встановити автономні лічильники. Тоді визначатимуться й претензії, пов'язані зі споживанням ресурсів.

Облаштування номерів має поєднувати елементи звичного для міських мешканців комфорту з невимушеною сільською естетикою інтер'єру. Поряд зі звукоізоляційними вікнами, світильниками, дзеркалами, набором сучасної побутової техніки, м'яких крісел і зручних шаф для зберігання одягу й особистих речей гостей у їхніх кімнатах мають бути присутні якісь предмети старовини, що підкреслюють атмосферу саме сільського відпочинку (дерев'яні ослони, старий настінний годинник, образи в рушниках, «гора-пірамідка» вишиваних подушок на широких ліжках).

Харчування має бути кількісне і якісне, господар погоджує з гостями режим та кількість страв, вагу компонентів, харчові якості. Свою відпустку найчастіше хочуть провести в селі сім'ї з дітьми до 12 років, пенсіонери, а нині це ще й корпоративні групи, любителі природи та іноземні туристи.

Технологічні основи гостинності в сільському зеленому туризмі

Гостинність - це сукупність наданих послуг у сфері життєдіяльності суспільства в цілому та конкретної особи з метою задоволення її різноманітних потреб та одержання позитивних вражень від їх задоволення та підвищення якості життя.

Індустрія гостинності — це особлива самостійна галузь економіки, що складається з групи галузей і підприємств, функції яких полягають у задоволенні різноманітного попиту на різні види відпочинку і розваг. Індустрія гостинності складається з готелів та організацій, які виробляють товари й надають послуги, тісно пов'язані з готельним бізнесом: екскурсійні бюро; транспортні підприємства; підприємства з виробництва сувенірів; навчальні заклади готельно-господарського профілю; інформаційні та рекламні служби; науково-дослідні та проектні організації готельно-господарського профілю; готелі; підприємства харчування, зокрема ресторанного господарства; підприємства з виробництва готельно-господарських товарів (які необхідні туристу)

Отже, гостинність у сільському зеленому туризмі - це не тільки надання просторої та добре умебльованої кімнати в користування, наявність зручного ліжка, відповідних зручностей, різноманітної і смачної їжі. Це і вміння знайти спільну мову з гостями, позитивне ставлення до них, турбота про їх самопочуття та зручність перебування в садибі. Створення гостинної садиби вимагатиме від господаря докладання неабияких зусиль

Технологічні основи надання послуг сільського зеленого туризму - це певний уніфікований стандартний пакет послуг, яким має надію скористатися турист під час перебування на відпочинку в агрооселі.

Стандартний набір головних послуг (розміщення, харчування, розваги тощо) завжди повинні надаватися в певній послідовності. Ця послідовність витрат часу й зусиль на обслуговування одного гостя отримала назву «гостьовий цикл».

Гостьовий цикл сільського зеленого туризму - це процес рекреаційного обслуговування гостя від часу його прибуття в агрооселю до остаточного виїзду з неї. Гостьовий цикл сервісного обслуговування гостя агрооселі складається з тісно пов'язаних між собою окремих блоків взаємодії між господарем оселі та його гостем — *дев'яти основних послідовних технологічних фаз обслуговування* [2].

I. *Перша фаза* гостьового циклу розпочинається ще задовго до прибуття гостей в агрооселю. У сучасній індустрії гостинності гостьовий цикл вираховується з моменту першого спілкування власника агрооселі з потенційним клієнтом щодо можливості попереднього замовлення його послуг. Зазвичай ініціатором такого спілкування є:

а) сам гість;

б) агент з продажу туристичної фірми-посередника між потенційним клієнтом та власником агрооселі;

в) оператори комп'ютерних комунікацій глобальної мережі Інтер-нет - глобальні й національні портали on-line бронювання послуг агротуризму, промоційно-збутові веб-сайти національних спілок сільського зеленого туризму, їхніх регіональних осередків чи сайти місцевих об'єднань власників агроосель.

Проте, в разі якщо у власника сформувалося певне коло постійних клієнтів, доцільним з його боку є ненав'язливо нагадувати про свої послуги, ділитися з постійними клієнтами останніми новинами й запрошувати на відпочинок. Прикладом є цвітіння квітів або початок грибного сезону, збір лікарських трав, отримання першого літнього квіткового (липового, гречаного) меду, заготівля лісових чи садових ягід та плодів, традиційні народні святкування тощо.

Якщо попит перевищує пропозицію, власникові агрооселі доцільно передбачити передоплату при здійсненні бронювання місць. Така передоплата є гарантією заповнюваності номерного фонду аг- росадиби у відповідний період.

Перша фаза гостьового циклу завершується узгодженням між сторонами всіх основних аспектів майбутнього перебування в агрооселі рівня та вартості сервісу.

II. *Друга фаза* гостьового циклу сільського зеленого туризму пов'язана з остаточною підготовкою агрооселі до приймання гостей. Напередодні їх приїзду господареві доцільно ще раз по телефону підтвердити факт їхнього заїзду, оскільки різні обставини приватного характеру можуть затримати виїзд гостей на один чи кілька днів.

Отже, варто особливо ретельно приготуватися до зустрічі гостей. Адже в їхній пам'яті, як стверджують психологи, найяскравіше відображається перше враження від агрооселі та епізод проведів гостей (якщо така традиція практикується). Зрозуміло, що в переддень заселення відбувається санітарне прибирання гостьових кімнат й двору.

Третя фаза гостьового циклу полягає в організації трансферу - тобто зустрічі й довозення гостей з вокзалу до агрооселі. Це дуже важливий елемент сервісу, оскільки від того, з яким настроєм гість потрапляє в агрооселю, залежить його подальше сприйняття відпочинку та розваг. І ще одне правило сільського зеленого сервісу: трансфер повинен виконувати додаткову важливу анімаційну функцію.

Четверта фаза гостьового циклу полягає в організації поселення гостей. Цю технологічну фазу господарю треба продумати так, щоб вона відбувалася на рівні загальноприйнятних готельних стандартів якості, однак відрізнялася від них якомога більшим сільським колоритом. З цією метою можна давати гостям у користування вишиті рушники, колоритне домашнє взуття, легкі домашні довгополі сорочки після душу чи лазні, а в подушки - ароматичні сушені трави тощо. У цій фазі здійснюється попередня оплата за проживання й наперед обумовлені супутні послуги.

П'ята фаза гостьового циклу - одна з найвідповідальніших для господаря агрооселі. Вона полягає в організації зустрічі-частування гостей. Від того, наскільки вдало відбудеться налагодження психологічного контакту між гостями й власниками, залежить, наскільки охоче постояльці матимуть потребу в подальшому спілкуванні з сільською родиною, наскільки комфортно та «по-домашньому» почуватимуться та, зрештою, чи захочуть вони ще раз відвідати садибу.

Шоста фаза гостьового циклу відіграє рекламно-інформаційну функцію. Вона полягає в інформуванні гостей про потенційні можливості господарства щодо організації їх дозвілля. На цьому етапі господареві важливо виявити смаки й уподобання його гостей, їхні мрії, сподівання та побажання.

Гарний організатор і співрозмовник здатен залучити своїх гостей навіть до посильної фізичної праці у своєму присадибному господарстві. Кінні прогулянки, нічне випасання коней на оболоні за річкою, досвітнє рибальство, зустріч сонця, заготівля власноруч у саду яблук, груш, слив, а в лісі - грибів, суниць, малини, лікарських трав - цими принадами агротуриста здатен привабити кожен господар агрооселі.

Сьома фаза гостьового циклу охоплює весь період проживання гостей в агрооселі. Основну мету, яку повинен ставити перед собою господар упродовж усього часу перебування в ній гостей, — не дати їм занудьгувати й «втомитися» (тобто втратити яскравість сприйняття) від відпочинку на селі. Власникам варто запропонувати якісь цікаві рекреаційні та розважальні вправи у вільний час.

Восьма фаза гостьового циклу передбачає організацію «родинного» прощання з гостями. Атмосфера домашнього затишку й сентиментальний жаль від прощання з сільською оселею та її задушевними господарями надовго залишаться в пам'яті туристів за умови організації традиційних для української культури провідів-частування гостей перед далекою зворотною дорогою додому.

Завершальною, дев'ятою фазою гостьового циклу є процедура прощання й трансферу гостей на вокзал. Введення її у практику сільської гостинності стимулюватиме в туристів прагнення знову відвідати цю оселю власне не так завдяки комфортності й анімаційності відпочинку, як завдяки особистим якостям господарів, їхнього індивідуального душевного підходу до справи, забезпечення особливої атмосфери відпочинку.

Перед зворотним трансфером на вокзал господарю агрооселі варто особисто подбати про те, щоб на руках у від'їжджаючих були заздалегідь придбані квитки на потяг чи автобус міжміського сполучення.

Бізнес-планування в сільському зеленому туризмі

Планування - це одна з основних форм менеджменту агротуристичних організацій, що полягає в чіткому визначенні та конкретній регламентації

стратегії, тактики і виробничого механізму функціонування агротуристичних організацій і закладів у ринковому середовищі з метою забезпечення їхньої ефективної конкурентоспроможності та економічного процвітання [4].

Найбільша проблема планування на рівні приватних власників агроосель полягає у відсутності в них спеціальних економічних знань і відповідних навичок управління сільським туризмом. В Україні нині розширення та розвиток сільського зеленого туризму відбувається не внаслідок продуманої політики регіонального і місцевого планування, а екстенсивно, як інноваційний продукт ринку, що збільшується стихійно.

При організації підприємств сільського зеленого туризму необхідно провести аналіз стану рівня розвитку сфери сільського зеленого туризму у визначеному регіоні. З цією метою необхідно вивчити статистичну інформацію, умови діяльності об'єктів сільського зеленого туризму, а потім скласти бізнес-план. Бізнес-план - це документ, у якому подано комплексне обґрунтування стратегії (програми) розвитку всіх сфер діяльності підприємства на основі її поточного та перспективного планування [3].

Під *бізнес-планом* розуміють план-програму або систему планомірно організованих заходів і дій, які спрямовані на досягнення основної мети, що охоплює такі важливі частини: загальні цілі підприємства; шляхи досягнення даних цілей; контроль за поетапним досягненням визначених у бізнес-плані цілей та виконанням планованих показників. Основним змістом бізнес-плану є організація підприємницької діяльності та її планування.

Цільове призначення розроблення бізнес-плану полягає в тому, щоб спланувати господарську діяльність підприємства-садиби на найближчий і віддалений терміни відповідно до потреб ринку і можливостей одержання необхідних ресурсів. Персоналом управління підприємством-садибою бізнес-план використовується для: визначення основних проблем, які виникають при реалізації намічених цілей; оцінки фінансового стану підприємства-садиби; вивчення конкурентоспроможності підприємства на ринку послуг сільського зеленого туризму та екологічної безпеки об'єктів сільського зеленого туризму .

Для того щоб бізнес-план був успішним, він має спиратися на реальні дані. При підготовці бізнес-плану власник підприємства-садиби повинен чітко усвідомлювати й кількісно оперувати такими ключовими бізнес-категоріями, як: фінанси, час, людський ресурс, маркетинг, створення туристичного продукту, реклама, канали збуту, складові якості сервісу, складові конкурентоспроможності власного турпродукту та його відмінні риси від інших турпродуктів. Перед розробленням бізнес-плану потрібно визначити мету, призначення бізнес-плану та завдання.

Процес планування в сільському зеленому туризмі розпочинається із ситуаційного дослідження. Вивчаються всі відповідні фактори розвитку туризму, а також характеристики сільських районів, які мають передумови для розвитку туризму. Ураховуються кілька аспектів: природні та соціально-культурні особливості регіонів, економічний розвиток, зайнятість, рівень розвитку інфраструктури, ставлення місцевого населення до розвитку туризму, конкурентні характеристики району для розвитку туризму, організації (державні і комерційні), які безпосередньо чи опосередковано беруть участь у туристичному бізнесі, глобальні, регіональні та місцеві тенденції в розвитку туризму, транспортних систем та споживання.

Структура і зміст бізнес-плану не регламентується і визначається специфікою та сферою діяльності об'єкта інвестування. Бізнес-план має певну логічну структуру (розділи) або схему систематизації, яка використовується як у вітчизняній, так і в зарубіжній практиці і відрізняється тільки за формою подання і розташуванням частин.

Бізнес-план власника агрооселі повинен передбачати такі типові розділи [1]:

Цілі і завдання.

Характеристику індивідуального господарства (власник, господарські ресурси, можливість виробництва).

Характеристику підсобного підприємництва (вид продукції (послуг), для кого вони призначені, як буде організовано надання послуг, витрати, пов'язані із започаткуванням справи).

Інвестиції в господарство і сферу агротуристичних послуг (напрямок та обсяг сільськогосподарської продукції, наявні туристичні послуги, кошти).

Управління (підготовка і досвід задіяних у справі).

Аналіз ринку продукту чи послуг (детальний опис, ціна, реклама, розповсюдження, продаж, ринокдіяльності, конкуренція).

Аналіз переваг і недоліків, можливостей і перешкод діяльності.

Фінансовий аналіз (баланс основних засобів, господарські результати, рух готівки).

У процесі створення бізнес-плану існує необхідність відповісти на такі запитання:

- ✓ Маркетингові цілі (чого ми хочемо досягти: зростання продажів, зміни споживацької чи сезонної структури продажів, увійти з новим продуктом чи послугою, опанувати ринкомтощо).
- ✓ Шанси і загрози (сприятливі умови і перешкоди для діяльності в сільському туризмі).
- ✓ Конкуренція (ким є найбільші конкуренти, яка їхня частка у ринковому сегменті, у який прагнемо увійти).
- ✓ Недоліки конкурентів (у чому їхня слабкість).
- ✓ Переваги конкурентів (подати сильні сторони конкурентів, чим саме вони загрожують нашому бізнесу).
- ✓ Оцінка власних недоліків (недоліки власної справи, що є небажаним чи ще нереалізованим).
- ✓ Оцінка власних переваг (переваги власної справи).
- ✓ Постачальники (чи знаєте ви потенційних постачальників продукції та послуг, чи укладено з ними відповідні партнерські угоди або принаймні декларації про наміри співпраці).
- ✓ Недоліки постачальників (які є слабкі сторони постачальників, що загрожують вам з їхнього боку).
- ✓ Переваги постачальників (чому я впевнений у своїх постачальниках).
- ✓ Споживачі (ким будуть споживачі моїх послуг).

- ✓ Недоліки споживачів (визначіть слабкі сторони своїх клієнтів, у чому полягає загроза з їхнього боку).
- ✓ Переваги споживачів (назвіть сильні сторони своїх клієнтів, чому є впевненість, що продукт їх зацікавить).
- ✓ Розміри ринку (визначте обсяг і географію ринку збуту).
- ✓ Виробничі потужності (пропускний потенціал агрооселі тощо).
- ✓ Клієнти (яку кількість клієнтів можна очікувати).
- ✓ Мотивація інвестиції (чому я вважаю, що продукт здобуде досить великий ринок збуту).
- ✓ Розвиток підприємництва (плани щодо подальшого розвитку шляхом зростання продажу, збільшення видів послуг тощо).

Лекція 5

ТЕМА: МЕНЕДЖМЕНТ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ

ПЛАН

1. Особливості менеджменту сільського зеленого туризму
2. SWOT-аналіз агротуристичної діяльності
3. Менеджмент людських ресурсів сільського туризму
4. Безпека в сільському зеленому туризмі

ОСНОВНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ДЖЕРЕЛА

1. Гапоненко Г. І., Парфіненко А. Ю., Шамара І. М. Сільський зелений туризм; навчальний посібник. Суми: ПФ «Видавництво —Університетська книга»», 2021. 178 с.

2. Кудла Н. Є. Сільський туризм: основи підприємництва та гостинності: навч. посіб. / Н. Є. Кудла. - К.: Центр учбової літератури, 2015. - 152 с

Особливості менеджменту сільського зеленого туризму

В Україні туризм поступово стає стабільною та сформованою галуззю. Водночас туристи очікують кращого вибору та пропозиції з довготривалою відповідальністю за довкілля. Цього можна досягти лише шляхом ефективного планування та менеджменту.

У широкому розумінні менеджмент - це одночасно система наукових знань, мистецтва та досвіду, втілених у діяльності професійних управлінців для досягнення цілей організації шляхом використання праці, інтелекту та мотивів поведінки інших людей. *У вузькому розумінні менеджмент* - це процес планування, організації, керування та контролю організаційних ресурсів для результативного та ефективного досягнення цілей організації.

Мета менеджменту сільського зеленого туризму полягає у довготривалій підтримці сталості цього туристичного сектора шляхом захисту місцевої культури та навколишнього середовища з допомогою механізмів продукування специфічних суспільних благ (послуг) та підтримання їх конкурентоспроможності [5].

Важливим механізмом менеджменту сільського зеленого туризму є налагодження діалогу й партнерства між бізнесом, спілками власників і громадськими інститутами. Це визначається, насамперед, необхідністю перебудови сільської економіки. Сільський туризм є специфічною частиною економічної діяльності на будь-якій території завдяки потужному впливу громадської сфери й конкурентному тиску споживачів.

Вагомим аспектом менеджменту сільського зеленого туризму є проблема адекватної оцінки досяжності поставлених цілей. Адже часто буває так, що широко задекларовані стратегічні цілі регіонального розвитку не враховують позаекономічних реалій місцевого розвитку.

Визначення цілей управління - головний і початковий етап менеджменту. Цілі в сільському зеленому туризмі поділяються на кілька взаємозалежних рівнів і утворюють певну ієрархію, у якій розрізняють стратегічні, тактичні й оперативні цілі управління.

Стратегічні цілі передбачають вирішення довгострокових масштабних проблем; їх досягають за допомогою стратегічного планування.

Тактичні цілі — завдання, які передбачають вирішення окремих середньострокових проблем, які необхідні для досягнення стратегічних цілей.

Оперативні цілі - завдання, які передбачають вирішення поточних питань. Вони описують дії, що необхідні для досягнення тактичних і стратегічних цілей.

Стратегія сільського зеленого туризму в кожній окремій місцевості, залежно від її рекреаційного потенціалу, потребує перед початком розвитку визначення пріоритетів. Ці стратегічні наміри повинні переглядатися періодично, причому шляхом спеціальної партнерської співпраці між власниками агроосель, громадськими спілками сприяння розвитку сільського зеленого туризму та сільськими туроператорами [4].

Основне завдання стратегічного менеджменту сільського туризму полягає у визначенні пріоритетності цілей та їх ранжуванні в часі, тобто визначення довго-, середньо- та короткотермінових завдань. Стратегії сільського зеленого туризму повинні бути сумісні з місцевими цілями розвитку. Можна визначити п'ять типів цілей:

1. Економічні:
  - збільшення частки ринку;
  - максимізація прибутку;
  - підвищення якості продукції;
  - поліпшення сервісного обслуговування.
2. Ресурсні:
  - залучення кваліфікованих працівників;
  - залучення інвестицій;
  - поліпшення інфраструктури;
  - створення анімаційних програм обслуговування;
  - екологізація природокористування.
3. Інноваційні:
  - створення принципово нових продуктів;
  - покращення наявної пропозиції.
4. Соціальні:
  - підвищення доходів працівників;
  - соціальна захищеність;
  - задоволення від роботи;
  - громадська інтеграція.
5. Цілі престижу:
  - незалежність;

Для окремого власника агрооселі цільова програма-мінімум - це отримання мінімально необхідного прибутку. Натомість для громадського об'єднання власників агроосель, районної й обласної влади пріоритетним є досягнення цільової програми-максимум - ринкова експансія місцевого агротуристичного господарства з максимізацією [7]:

- а) прибутку;
- б) споживчого рейтингу (популярності);
- в) позаконкурентного статус-кво.

Менеджмент сільського зеленого туризму передбачає потенційні вигоди для сільських районів. Туризм становить важливе джерело робочих місць для сільських громад, особливо для тих, які знаходяться в демо- чи агродепресивних та економічно відсталих районах. Оскільки робочі місця в агротуристичному сервісі здебільшого не вимагають особливих навичок та високої кваліфікації, місцеві мешканці з початковими навичками здатні до праці в цьому секторі як обслуговуючий персонал, виробники продовольства для туристів, екскурсоводи, провідники, майстри кустарних промислів [1].

Отже, одне з ключових завдань менеджменту сільського зеленого туризму полягає в розробленні механізмів збалансування вигід та потенційних негативних ефектів від нього. Адже робочі місця в агро- туризмі часто низькооплачувані і мають чітко виражений сезонний характер. Інакше кажучи, існують проблеми сезонної зайнятості працездатного населення регіону й відсутності мотивації до якісного сервісу через невисокі зарплати.

Основними чинниками складності управління сільським туризмом є [2]:

- суттєва невизначеність ринкової ситуації;
- сезонна нестабільність попиту на туристичні послуги;
- висока конкурентність на регіональному ринку туристичних послуг із закладами інших організаційних форм масової рекреації;
- обмеженість фінансових ресурсів;
- мінливість попиту (запитів) споживачів турпослуг;
- соціально-економічна та політична ситуація в країні

SWOT-аналіз агротуристичної діяльності

Перш ніж прийняти позитивне остаточне рішення щодо ведення агротуристичної діяльності з урахуванням визначених планів розвитку господарства на тривалий період, необхідно провести Ґрунтовний стратегічний аналіз господарства й наявних ресурсів та оцінити зовнішні чинники, які можуть справляти вплив на плановані заходи. Оцінку поточної й майбутньої позиції господарства можна здійснити за допомогою SWOT-аналізу. Цей метод стосовно сільського туризму полягає в нотуванні всіх сильних і слабких сторін селянського господарства, сім'ї, оточення та визначенні шансів і загроз розвитку діяльності.

Сильні сторони (strengths) - це конкретні переваги об'єкта, які вирізняють його з-поміж інших, дають можливість легше реалізовувати визначені цілі та є джерелом додаткових можливостей та економії. *Слабкі сторони (weakness)*, на протипагу сильним, - це ознаки господарства, зумовлені його обмеженими можливостями (наприклад, обмежена житлова або господарська площа, відсутність капіталу, відсутність досвіду надання агротуристичних послугтощо).

Аналіз сильних і слабких сторін господарства має на меті визначити його позицію на конкурентному ринку. Він дає можливість ідентифікувати основні переваги господарства, а також виявляє його можливі недоліки, які можуть становити загрозу розвитку і бути слабким місцем щодо захисту від конкуренції. У результаті ідентифікації сильних і слабких сторін селянського господарства і його найближчого оточення отримаємо відповіді на запитання про те, що потрібно зробити, аби покращити становище серед аналогічних господарств, використовуючи його переваги; як усунути слабкі місця або зменшити силу їх впливу. Це дозволить з'ясувати, чи має господарство передумови діяльності на певному агротуристичному ринку.

Можливості (opportunities) і *загрози (threats)* стосуються зовнішніх чинників, на які господарство не має жодного впливу або цей вплив дуже обмежений.

Менеджмент людських ресурсів сільського туризму

Управляти трудовими ресурсами агросадиби - означає забезпечити повну й оптимальну зайнятість трудового населення у відповідності до робочих місць сукупної робочої сили, її якісного складу. В умовах обмеженості трудовими ресурсами господарства постає необхідність забезпечити найбільш повне та раціональне їх використання у виробництві агрорекреаційних послуг, як головної складової частини продуктивних сил.

Практика управління трудовими ресурсами передбачає вирішення взаємозалежних функцій:

- планування (що робити?);
- організації (як робити?);
- мотивації (як стимулювати?);
- контролю (як оцінити?).

Варто ретельно планувати потребу в кількості працівників. Господар має враховувати сезонні коливання потреби в персоналі. Тому в сільському зеленому туризмі зростає значення сезонно найманих працівників, а отже, існують певні проблеми з їх навчанням, мотивацією до якісного виконання своїх обов'язків, умінням спілкуватися з гостями - вихідцями з іншого соціокультурного середовища міста.

Власник агрооселі повинен дуже відповідально ставитися до відбору та плинності кадрів. Про всяк випадок (скажімо, у пікові новорічно-різдвяні та вікендові напливи гостей), «під рукою» господаря агрооселі повинен бути запланований резерв персоналу, який уже раніше залучався і має мінімальний досвід роботи з туристами.

Обсяги зарахування чи скорочення працівників агротуристичного господарства визначаються на підставі обсягу робіт і балансу робочого часу одного працівника в певний календарний період.

Вагомим аспектом менеджменту людських ресурсів сільського зеленого туризму є управління ефективністю праці персоналу.

Безпека в сільському зеленому туризмі

Одним із найважливіших чинників діяльності сільського господаря є, безперечно, гарантування безпечного відпочинку гостей. Поняття «безпека клієнта» стосується всіх напрямів діяльності агротуристичних господарств. Після вражень, отриманих від відвідування привабливої місцевості, для будь-якого туриста другою умовою успішності подорожі є його власна безпека та гарантія збереженості майна.

Власники агротуристичних господарств мають вирішувати питання безпечного проживання гостей, дотримання санітарно-гігієнічних вимог під час приготування їжі й купівлі продуктів харчування, забезпечення в будинку протипожежної та протиепідемічної безпеки, дотримання техніки безпеки при користуванні побутовими електроприладами.

Суб'єкти туристичної діяльності у сфері сільського туризму для гарантування безпеки туристів, крім заходів, передбачених Законом України «Про туризм» та іншими актами законодавства України, зобов'язані:

ознайомити туристів з особливостями місцевості, флори і фауни та інформувати їх про можливі джерела небезпеки під час подорожі, відпочинку, ночівлі, вживання продуктів харчування;

здійснювати контроль за підготовкою туристів до екскурсій, походів, прогулянок та інших туристичних заходів, які відбуваються в агротуристичному господарстві;

розміщуючи туристів в особистому селянському господарстві - у будівлі чи на території господарства, попереджати про можливі джерела небезпеки, що існують на території господарства;

застерігати гостей щодо контактування з тими домашніми тваринами, які можуть становити потенційну загрозу для безпеки туристів;

інформувати туристів про місце знаходження засобів першої медичної допомоги, засобів зв'язку для виклику невідкладних служб і місце розташування цих служб у селі;

провести інструктаж з техніки безпеки в зонах туристичної дестинації.

ОСНОВНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ДЖЕРЕЛА

1. Гапоненко Г. І., Парфіненко А. Ю., Шамара І. М. Сільський зелений туризм; навчальний посібник. Суми: ПФ «Видавництво —Університетська книга»», 2021. 178 с.
2. Кудла Н. Є. Сільський туризм: основи підприємництва та гостинності: навч. посіб. / Н. Є. Кудла. - К.: Центр учбової літератури, 2015. - 152 с
3. Рутинський М. Й. Зелений туризм / М. Й. Рутинський, Ю. В. Зінько. — К.: Знання, 2008.- 271 с.
4. Закон України «Про туризм». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/324/95%D0%B2%D1%80..>
5. Закон України «Про особисте селянське господарство». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/742-15>.

РЕКОМЕНДОВАНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ДЖЕРЕЛА

1. Васильєв В. Сільський зелений туризм : методичні рекомендації для господарів садиб / В. Васильєв, В. Триліс, Н. Кудла та ін. - К. : Дім. Город. Сад, 2009. - 80 с.
2. Гапоненко Г. І. Використання потенціалу сільських територій Харківської області в контексті розвитку сільського зеленого туризму / Г. І. Гапоненко // Бізнес Інформ. - 2018. — № 4. — С. 182—187.
3. Гапоненко Г. І. Вплив декомунізації на туристичну привабливість регіонів/Г. І. Гапоненко, Л. В. Кучечук//Бізнес Інформ. - 2017. — № 3. — С. 202-207.
4. Гапоненко Г. І. Особливості туристичної політики Угорщини / Г. І. Гапоненко, І. М. Шамара // Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Серія «Міжнародні відносин. Економіка. Країнознавство. Туризм». — № 1086. — Вип. 2. - Харків, 2014. — С. 112-119.
5. Горііпєвський П. В. Сільський зелений туризм: організація гостинності на селі: підручник /Горііпєвський П. В., Васильєв В. П., Зіїько Ю. В. - Івано-Франківськ : Місто-Н, 2003. — 158 с.
6. ДармостукД. Г. Роль зеленого туризму у розвитку сільських територій. [Електронний ресурс] / Д. Г. Дармостук. - Режим доступу :

www.kbuara.kharkov.ua/e-book/tpdu/2017-2/doc/.../04.pd.

7. Кудла Н. Є. Менеджмент туристичного підприємства : підручник / Н. Є. Кудла. - К.: Знання, 2012. - 343 с.
8. Кудла Н. Є. Сільський туризм: основи підприємництва та гостинності: навч. посіб. / Н. Є. Кудла. - К.: Центр учбової літератури, 2015. - 152 с.
9. Лиман С. 1. Історія туризму: навчальний посібник (для студентів спеціальності «Туризм»)/Лиман С. І., Парфіненко А. Ю., Посохов І. С. — Суми : ПФ «Видавництво “Університетська книга”», 2018. — 372 с.
10. Осадча Т. С. Сільський зелений туризм в Україні: окремі аспекти організації, обліку і контролю : монографія / Т. С. Осадча; за ред. професора В. Є. Труша. - Херсон : Одді-плюс, 2009. — 294 с.
11. Особливості формування та реалізації туристичної політики держави: міжнародний, національний та регіональний досвід : монографія / за ред. А. Ю. Парфіненка. - Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2013.
12. Парфіненко А. Ю. Міжнародний туризм в Україні: геополітичні аспекти глобального явища / А. Ю. Парфіненко // Актуальні проблеми міжнародних відносин. - Вип. 126 (ч. І). — 2015. — С. 12-23.
13. Парфіненко А. Ю. Туристичне країнознавство : навч. посібник/ Парфіненко А. Ю. - Х.: Бурун-книга, 2009. - 288 с.
14. Про сільський зелений туризм : проект Закону України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://tourlib.net/zakon/pro_siltur.htm.
15. Рибак Л.Х. Сільський туризм як вид підсобної діяльності [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://tourhb.net/statti_ukr/rybak.htm.
16. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 березня 2017 р. «Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року» [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-%D1%80>.
17. Рутинський М. Й. Сільський туризм : навч. посібник / М. Й. Рутинський, Ю. В. Зінько. - К. : Знання, 2006. — 271 с.

СІЛЬСЬКИЙ ЗЕЛЕНИЙ ТУРИЗМ

Навчальний посібник
(КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЙ
Частина 1)

Суми, РВВ, Сумський національний аграрний університет,
вул. Г. Кондратьєва, 160

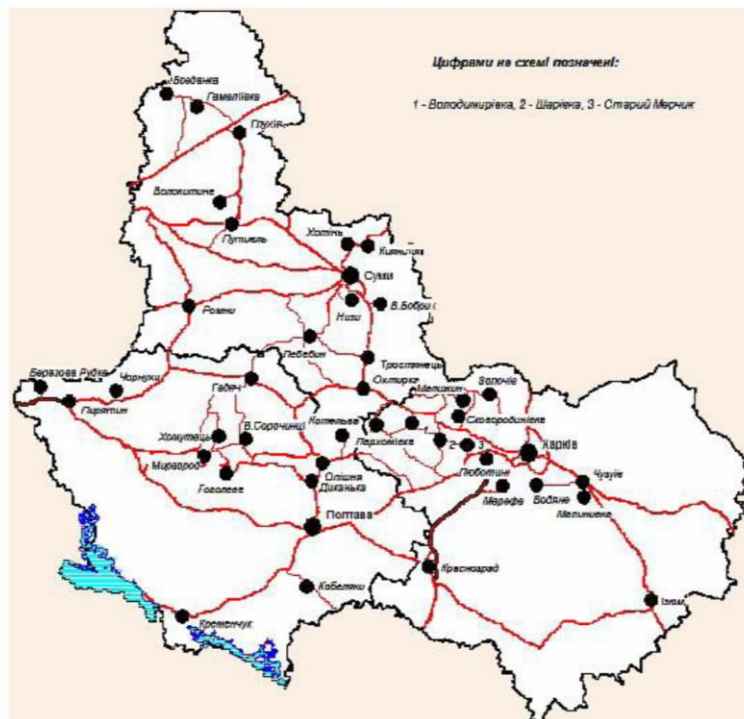
Підписано до друку: ____ 2022 р. Формат А5: Гарнітура TimesNewRoman

Тираж: ____ примірників   Заовлення   Ум. друк. арк.

. Слобожанський туристично-рекреаційний регіон

. Соціально-культурний ресурсний каркас території Слобожанського туристичного району. Електронний ресурс. Режим доступу:

https://tourlib.net/books_ukr/vt4-2-9.htm